

PUHEENVUORO:

AUGUST LEPPÄ

Pekka Ylä-Anttilan kuvaus yhteispohjoismaisesta vaihtotaseongelmilla kivetystä tiestä kohti muuta Eurooppaa korkeampaa hyvinvointia saa melkein sinivalkoisen kyneleen kirpoamaan kylmäkiskoisen ekonomistinkin silmäkulmaan. Suomalaisen avoimen sektorin investointien laatutaso lupaa osittaista pelastusta horjuvalle ulkoiselle tasapainolle ja suomalaisen pääoman ruotsalaisia suurempi isänmaallisuus investoinneissaan ei pakota toteuttamaan verouudistusta ruotsalaisessa laajuudessaan. Näin voisi hieman provosoiden ja karrikoiden tiivistää esitetyn analyysin, jonka perushypoteesi on liian pienen tai tehottoman avoimen sektorin aiheuttama vaihtotaseongelma ja lopputulos väistämätön kotimainen taantuma sekä avoimen sektorin sijaintipäätösten riippuminen verotuksen yhtenäistämisestä Euroopassa.

Annetuista tilastolähtökohdista ja niiden tulkinastakaan voidaan tuskin olla eri mieltä. 1970- ja 1980-lukujen tilastot kertovat selvää kieltään pohjoismaisen hyvinvoinnin noususta aidosti ja säästämisasteen laskun avittamana, ulkomaisen velan kasvusta, perunakuureista ja teollisuuden investointien painottumisesta tuotekehittelyyn ja rationalisointiin. Ylä-Anttilan kuviopakettilla todellisuus, tosin säästämisen ja investointien yhteyden sivuuttaen, lähteet unohtaen ja periodeihin väljästi suhtautuen, on nähtävissä riittävän hyvin. Mutta samoista lähtökohdista voi mielikuvituksella ja vanhahtavalla dialektiikalla päätyä osin toisiinkin johtopäätöksiin ja kysymyksenasetteluihin. Esitelmän lähtökohda on tosin etukäteen sidottu investointeihin, mutta näkökulmien ja kausaliteettien variointi voi tuoda esiin ajatuksia kehityksen syistä. Se on tämän kommentin tavoite.

Nähdäkseni kolme kohtaa on syytä ottaa tarkastelun alle:

- (1) Liian pienen avoimen sektorin hypoteesin kääntäminen liian suureksi suljetuksi sektoriksi antaa kausaalisuhteille erilaisen painotuksen. Teollisuusinvestoinnit ovat myös seurausmuusta kehityksestä eivätkä irrallinen sijoituspäätös ja riippumaton vientimenestyksen rajoite.
- (2) Ruotsiin verrattuna suotuisaksi kuvattu teollisuusinvestointien rakenne ja kehitys vaikuttanee vientiin 1990-luvulla, mutta riittäkö ka-

pasiteetin kasvu viennin uuteen kukoistukseen vai pitäisikö löytyä hintakilpailukykyäkin.

- (3) Integraation mahdolliset vaikutukset investointeihin eivät rajoitu sijaintipäätöksiin vaan vaikutus voi tulla myös epäsuorasti palvelusektorin uuden kilpailutilanteen ja siitä seuraavan kustannuskehityksen kautta.

Kysymys on osin painotuksesta. Liian pieni avoin sektori tarkoittaa melkein samaa kuin liian suuri suljettu. Olennaista on suljetun sektorin koon ja kustannuspaineiden yhdistäminen vientiteollisuuden investointihalukkuuteen. Integraatiovaikutuksiaan voitaneen odottaa myös muualla kuin elintarvikehinnossa.

Suljetun sektorin paino

Kärjistettynä suomalaisen suljetun sektorin kehitys ja vaikutus on kuvattavissa 1980-luvun lopun kehityksellä. Kuten Ylä-Anttila kirjoittaa, kuvaan kuuluu vaihtosuuhdeyhödyn purkautuminen kulutuskysyntään, säännöstelyn purkaminen rahamarkkinoilla ja säästämisasteen lasku asuntoinvestointeeseen sekä palvelusektorin investointien nousu. Kilpailun puutteesta kotimarkkinoilla ei ole päästy ja tulonjako siirtää teollisuuden tuottavuuden kasvun ennenpitkää kulutukseen. Nähdäkseni voidaan kärjistäen puhua jopa viennin syrjäytymisestä kotimarkkinakysynnän vuoksi tuotannontekijöiden tarjontarajoitteen vuoksi, vaikka pääosin aktiviteetti onkin purkautunut tuontiin. Syrjäytyminen näkyy myös teollisuusinvestoinneissa, joissa rationalisointi on syönyt tilaa laajennusinvestoinneilta ja osa kapasiteetista on luotu suoraan ulkomaille, eikä pelkästään markkinointimielessä.

Perinteinen pelko julkisen sektorin hallitsemattomasta kasvusta ei tähän kauhukuvaan näytä enää kuuluvan, peikko on väistynyt sivummalle vaikka vielä hengittääkin. Olennaisempi tekijä on yksityisen kulutuksen vahvasta kasvusta johtuva resurssien suuntautuminen inflaatioherkille kotimarkkinoille. Suoranaisen syrjäytymisen ohella kilpailulle vähemmän altis kotimarkkinahinnoittelu heijastuu myös teollisuuteen panosten hinnan kautta. Eli vientikapasiteetin kapeuden toteaminen syyksi talouden ongelmiin ei riitä, sille on haettava vielä syytkin.

Vientikapasiteetin kasvu vai kotimainen taantuma

Ylä-Anttilan lohduton ja väistämätön ratkaisu niin Suomelle kuin Ruotsillekin on »sopeutuminen kotimaisen taantuman kautta». Ratkaisun avain on hänen mielestään kokonaiskysynnän rakenteen muutos. Taustalla on esimerkkinä Tanskan perunakuuri. Aggregaattitarkastelun synkeys tosin jatkossa hieman valkenee eriteltäessä teollisuusinvestointien rakennekehitystä, tuotekehittelyä, tuottavuutta ja tuoterakenteen muutosta. Lopputulemaksi jää kuitenkin liian kapea joskin korkeatasoinen vientikapasiteetti. Syyksi voidaan kirjata viennin menestyksen ulosmittaus kustannustason nousun myötä. Tekee kuitenkin mieli kysyä, ei virallisen optimismin vaan uteliaisuuden vuoksi 1980-luvun lopun teollisuusinvestointien luoman kapasiteetin vaikutuksia 1990-luvun vientikehitykseen. Teollisuusinvestointien kasvuprosentit ovat olleet kohtuullisen korkeita tai ainakin kaksinumeroisia kolmena viime vuonna; jossain sen pitäisi näkyä.

Tiettyjä muutoksen oireita kysynnän rakenteessa lienee jo löydettävissä lähtien asuntojen hinnoista, rakentamisen volyymiinkin voidaan käyttää hyvää vanhaa perustetta, jonka mukaan »pakkohan sen joskus on kääntynyt laskuun», ja nykyisillä koroilla lienee luterilaiseen säästämentaliteettiin ohjaavia vaikutuksia. Kasvun hidastuminen tuntuu väistämättömältä ja tällöin on suoranaainen syrjäytysvaikutus ainakin vähenemässä ja samaa voidaan olettaa kustannustekijöistä. Eikö tällöin 1980-luvun lopun teollisuusinvestoinneilla pitäisi päästä kohtuulliseen vientimenestykseen. Lisää uskoa tulevaisuuteen antaisi ajatus investointien kypsymisestä varsinaiseksi kapasiteetiksi vasta 1990-luvulla.

Ylä-Anttila tunnustautuu kuitenkin nähdäkseen pessimistiksi, edessä on vain taantuman eikä kasvun hidastumisen tie. Tuo pessimismi edellyttää lisäperustelusi entisen kaltaista kilpailulta suojelua hinnoittelua kotimarkkinoilla, niin tavaramarkkinoilla kuin työn hinnoittelussakin. Ts. kyynistä pessimismistä tilanteessa, jossa profeetat maalailevat eurooppalaistumisen myötä jopa alempia elintarvikehintoja. Pohjoismainen kehitys puoltaisi

pessimististä suhtautumista, mutta riittääkö se perusteluksi.

Sijoituspäätökset kilpailun lisääntyessä

Ruotsalainen kehityskulku integraation ja yrityksen investointipäätösten yhteyksien esittelyssä painaa siinä määrin, että väistämätön pessimistinen johtopäätös on teollisuusinvestointien aiempaa suurempi suuntautuminen maan rajojen ulkopuolelle. Merkittävänä syynä esitetään verotuskohtelun yhtenäistämisen vaikeudet. Jälleen on syytä tarkastella ilmiötä toisestakin näkökulmasta, vaikka optimismi ei vielä perusteluksi kelpaakaan.

Verotus on myös kustannustekijä ja rationaalinen sijoituspäätös voi olla isänmaallinen korkean verotuksen maassa, jos muut tekijät painavat vaa'assa riittävästi. Ts. edellä rivien välissä mukana kuljetettu ajatus kotimarkkinoiden hintapainoiden vähenemisestä integraation myötä voisi osaltaan lieventää Ylä-Anttilan pessimistisiä lopputulemia. Mutta pahimmillaan avautuminen voi johtaa samaan kuin taannoinen vaihtosuhteen paraneminen; kilpailun lisääntyminen voi päätyä kuluttajan taskuun ja tuontiin. Silloin edellä esimerkkinä käytetty elintarviketuonnin vapautumisen hintavaikutus voisi johtaa kuluttajakotitalouksien kulutuksen nousuun, kotimaisen tuotannon laskuun ja työttömyyden lisäksi vaihtotaseongelman syvenemiseen. Ja tämä ilman, että vientiteollisuuden kustannuskehitys muuttuisi miksikään.

Kotimarkkinatuotannon hintojen hidastuminen ilman markkinoiden menetyksiä ja sen heijastuminen myös teollisuuteen edellyttää pientä optimismia ja siinä valossa esitelmän implisiittinen tulos teollisuusinvestointien ohjautumisesta liiaksi ulkomaille saattaa olla oikeutettu. Pelkkä Ruotsin esimerkki integraatoratkaisuun liittyvien epävarmuuksien vaikutuksesta sijaintipäätöksiin vain ei riitä todisteeksi. Riskien välttäminen synn sijoituspäätöksiin pitäisi punnita suhteessa muihin syihin kuten markkinoiden ostamiseen ja kustannustekijöihin.